

Đào tạo và hỗ trợ khởi nghiệp đổi mới sáng tạo cho thanh niên, học sinh, sinh viên: kinh nghiệm nước ngoài và hàm ý chính sách cho Việt Nam

Trần Minh Huyền

Tổng cục Giáo dục Nghề nghiệp, Bộ Lao động - Thương binh và Xã hội

Khởi nghiệp đang là vấn đề được Đảng và Nhà nước ta đặc biệt quan tâm. Đổi mới sáng tạo, chuyển đổi số và khởi nghiệp hiện nay có vai trò hết sức quan trọng đối với các quốc gia, các Chính phủ, các doanh nghiệp và với cả các cá nhân. Bài viết này chia sẻ một số kinh nghiệm nước ngoài về đào tạo và hỗ trợ khởi nghiệp, những thành tựu, thách thức trong việc đào tạo và hỗ trợ khởi nghiệp cho thanh niên, học sinh, sinh viên Việt Nam và một số hàm ý chính sách nhằm thúc đẩy đào tạo và hỗ trợ khởi nghiệp đổi mới sáng tạo cho thanh niên, học sinh, sinh viên Việt Nam.

1. Vai trò và tầm quan trọng của đào tạo khởi nghiệp và hỗ trợ khởi nghiệp

Thế giới hiện nay đang thay đổi hàng ngày, hàng giờ thông qua những thành tựu đột phá về khoa học và công nghệ. Có thể thấy có những ngành nghề trước đây là rất phổ biến nhưng hiện nay không tồn tại, có những ngành nghề 10 năm trước chưa có nhưng nay đang rất thịnh hành trong xã hội. Hay có những ngành nghề trước đây chưa được quan tâm thì nay lại đang là vấn đề rất nóng, chẳng hạn như việc phát triển về trí tuệ nhân tạo hay ngành công nghiệp bán dẫn đang là những ngành rất được quan tâm và được coi là động lực chính dẫn dắt sự phát triển của nhân loại. Những vấn đề này là thách thức, nhưng cũng chính là cơ hội của tất cả các quốc gia hiện nay, nếu chúng ta biết tận dụng tốt các lợi thế để biến các thách thức thành cơ hội, chúng ta sẽ sớm có thành công. Do đó, bên cạnh việc tổ chức đào tạo nguồn nhân lực với đầy đủ kiến thức về khoa học, công nghệ thì việc tăng cường công tác đào tạo kiến thức, kỹ năng khởi nghiệp, đổi mới sáng tạo luôn được các quốc gia quan tâm tổ chức bồi dưỡng.

Theo báo cáo Chỉ số Đổi mới Sáng tạo Toàn cầu (GII) năm 2023 của WIPO, 10 quốc gia dẫn đầu về đổi mới sáng tạo bao gồm: Hoa Kỳ, Trung Quốc, Ấn Độ, Vương quốc Anh, Singapore, Israel, Thụy Điển, Hà Lan, Canada, Phần Lan. Các quốc gia này đang ngày càng quan tâm đến việc phát triển hệ sinh thái khởi nghiệp và hỗ trợ thanh niên khởi nghiệp.

Đào tạo khởi nghiệp và hỗ trợ khởi nghiệp đóng vai trò quan trọng trong việc thúc đẩy đổi mới sáng tạo, tăng trưởng kinh tế và giải quyết vấn đề thất nghiệp, đặc biệt là đối với thanh niên. Với kinh nghiệm và tài nguyên từ các quốc gia đã và đang phát triển hệ sinh thái khởi nghiệp, Việt Nam cũng

đang nỗ lực học tập, trau dồi để xây dựng môi trường thuận lợi cho khởi nghiệp và thu hút sự tham gia của thanh niên vào hoạt động khởi nghiệp.

2. Kinh nghiệm đào tạo khởi nghiệp và hỗ trợ khởi nghiệp ở một số quốc gia trên thế giới

2.1. Israel

Một trong những đất nước nổi bật nhất khi nhắc đến khởi nghiệp là Israel, quốc gia được thế giới biết đến với thương hiệu "Quốc gia khởi nghiệp". Israel đã trở thành một trung tâm toàn cầu với tỉ lệ công ty khởi nghiệp bình quân đầu người cao nhất thế giới, trung bình có 1 công ty khởi nghiệp/2.000 dân.

Tại Israel, tinh thần doanh nhân cùng những kỹ năng, kiến thức khởi nghiệp được tích hợp vào các chương trình giảng dạy cho học sinh ngay từ khi còn ngồi trên ghế nhà trường. Nhiều cuộc thi được mở ra dành cho học sinh trung học hướng tới tinh thần khởi nghiệp, giúp các em xây dựng ý tưởng, kế hoạch kinh doanh của mình cũng như cách phát triển ý tưởng phù hợp trong bối cảnh thương mại. Các sinh viên từ năm thứ hai trở đi gần như bắt buộc phải có dự án kinh doanh riêng, tự mở công ty, khởi nghiệp... Tất cả điều đó giúp học sinh, sinh viên tại Israel không còn lúng túng với thế giới doanh nhân, startup sau này.

Bên cạnh đó, chính phủ Israel đứng ra thành lập các quỹ đầu tư mạo hiểm nhưng để cho tư nhân quản lý hoạt động, bộ phận tư nhân sẽ giám sát và điều phối việc đầu tư các quỹ này. Trong trường hợp hoạt động đầu tư có hiệu quả, tư nhân sẽ mua lại các quỹ đầu tư này còn nếu thua lỗ, Nhà nước sẽ gánh phần rủi ro. Chính phủ không quyết định sẽ đầu tư vào dự án nào và cũng không can thiệp vào hoạt động của các dự án này mà để các cấp quản lý tư

nhân tự do lựa chọn. Những dự án về công nghệ sinh học sẽ nhận được khoản đầu tư lớn hơn so yêu cầu. Nếu doanh nghiệp khởi nghiệp thành công, họ có trách nhiệm hoàn trả dần số tiền đầu tư của Nhà nước. Tuy nhiên, nếu không thành công, họ thậm chí không phải chi trả khoản tiền nào mà còn được tiếp tục nộp hồ sơ xin đầu tư từ ngân sách nhà nước.

2.2. Mỹ

Tại Mỹ, nhiều chương trình khởi nghiệp đã được thực hiện trong các trường đại học, cao đẳng. Để duy trì vị thế dẫn đầu nền kinh tế thế giới, nước Mỹ đã lấy “tinh thần khởi nghiệp” làm lợi thế cạnh tranh chủ đạo. Theo thống kê, năm 2014, cứ 1 trong 5 sinh viên ngành kinh tế tại Mỹ tốt nghiệp sẽ nộp hồ sơ vào các công ty công nghệ. Những người trẻ ở Mỹ luôn cảm thấy hào hứng với ảnh hưởng mà các công ty công nghệ tạo ra. Mỹ đã thành công trong xây dựng văn hóa khởi nghiệp và kỹ năng khởi nghiệp.

Xây dựng văn hóa khởi nghiệp và kỹ năng khởi nghiệp thay vì coi trọng dòng dõi, địa vị, truyền thống như nhiều quốc gia khác, người Mỹ coi trọng những cá nhân sẵn sàng khởi nghiệp và khởi nghiệp thành công, bất kể cá nhân đó ở địa vị nào trong xã hội, xuất thân từ một khu ổ chuột hay một gia đình thế lực. Trong văn hóa Mỹ, mỗi quan tâm của một cá nhân là quan trọng nhất. Họ tôn vinh những người dám tự làm, tự chịu. Khi họ thành công, họ được ngưỡng mộ như là một nhà khởi nghiệp tài năng, có được sự công nhận vị trí xã hội họ đáng được hưởng.

Các trường cũng cung cấp hai loại hoạt động ngoại khóa nhằm tạo cơ hội khám phá chuyên sâu hơn, chẳng hạn như câu lạc bộ sinh viên và chuỗi trình diễn để tăng khả năng tiếp cận với khởi nghiệp và các hoạt động tăng cường kinh nghiệm thực tế, chẳng hạn như các cuộc thi lập kế hoạch kinh doanh và thực tập để khuyến khích phát triển hơn nữa các kỹ năng khởi nghiệp.

2.3. Singapore

Singapore luôn được xếp trong danh sách những quốc gia sáng tạo nhất với các chỉ số thúc đẩy khởi nghiệp đứng đầu thế giới và sở hữu hệ sinh thái khởi nghiệp sôi động bậc nhất. Để đạt được những thành quả to lớn này, các giải pháp mang tính chất đồng bộ của chính phủ, nhà trường và doanh nghiệp chính là yếu tố thúc đẩy khởi nghiệp thành công tại đảo quốc này. Ngoài chính sách của chính phủ, doanh nghiệp, các trường đại học tại Singapore cũng xem việc thúc đẩy khởi nghiệp, đặc biệt là đào tạo khởi nghiệp và hỗ trợ khởi nghiệp là nhiệm vụ quan trọng trong sứ mệnh của mình.

Singapore đã đầu tư hàng tỷ USD hàng năm cho các R&D của những trường đại học danh giá cũng như những trung tâm y tế trong nước nhằm tìm kiếm giải pháp nâng cao chất lượng cuộc sống người dân. Quốc gia này cũng trở thành trung tâm của các

công ty khởi nghiệp công nghệ và là thị trường lớn cho các nhà đầu tư. Tại Singapore, chúng ta có thể dễ dàng thấy những khu thí nghiệm công nghệ, công ty khởi nghiệp hay vườn ươm sinh học xen lẫn với các tổ chức nghiên cứu tư nhân hay trường đại học, cao đẳng. Mục đích chính của hệ thống sắp xếp này là tạo ra một cộng đồng chia sẻ kiến thức cũng như khiến các công nghệ trở nên thiết thực và gắn gũi với cuộc sống hơn. Một số trường đại học, cao đẳng ở Singapore hợp tác với các công ty khởi nghiệp hoặc phòng nghiên cứu để cho sinh viên thực tập về đào tạo khởi nghiệp hoặc tham gia vào quá trình phát triển dự án.

Tại Singapore, các chương trình đào tạo khởi nghiệp được tích hợp trong giáo trình trung học và tài liệu giảng dạy tại hơn 130 trường học phổ thông và gần 32.000 học sinh theo học. Để trang bị cho các nhà khởi nghiệp tiềm năng thông tin cơ bản về quản lý kinh doanh, SPRING Singapore đã phát triển một bộ công cụ tương tác bao gồm các hướng dẫn thực hành, các mẫu kinh doanh thông thường và nội dung về các chủ đề quản lý kinh doanh cụ thể. Bộ công cụ này là miễn phí và có sẵn trực tuyến để tham khảo dễ dàng.

3. Thực tiễn đào tạo và hỗ trợ khởi nghiệp cho thanh niên, học sinh, sinh viên Việt Nam hiện nay

3.1. Thành tựu

Theo Báo cáo Chỉ số Đổi mới Sáng tạo Toàn cầu năm 2023 (GII 2023), Việt Nam tăng 2 bậc so với năm 2022, đạt xếp hạng 46/132 quốc gia, nền kinh tế. Với xếp hạng 46/132 trên Bảng xếp hạng chỉ số đổi mới sáng tạo toàn cầu, Việt Nam đang duy trì vị trí thứ 2 trong nhóm các quốc gia thu nhập trung bình thấp.

Đề án “Hỗ trợ học sinh, sinh viên khởi nghiệp” trong giai đoạn 2018-2023 hầu hết đạt được các mục tiêu: 100% các đại học, học viện, trường đại học, trường cao đẳng và trường trung cấp có kế hoạch triển khai công tác hỗ trợ học sinh, sinh viên khởi nghiệp; 90% học sinh, sinh viên của các đại học, học viện, trường đại học, trường cao đẳng, trường trung cấp, trường trung học phổ thông và các trung tâm giáo dục nghề nghiệp - giáo dục thường xuyên được tuyên truyền, giáo dục nâng cao nhận thức, được trang bị kiến thức, kỹ năng về khởi nghiệp trước khi tốt nghiệp. Tỷ lệ sinh viên khởi nghiệp sau 05 năm tốt nghiệp đạt 8%.

Trong hơn 06 năm thực hiện, Đề án 1665 đã thu hút được 4.538 ý tưởng, dự án khởi nghiệp của học sinh, sinh viên giáo dục nghề nghiệp. Đối với Cuộc thi “Học sinh, sinh viên với ý tưởng khởi nghiệp” do Bộ Giáo dục và Đào tạo tổ chức đã có hơn 3.000 dự án của học sinh, sinh viên tham dự Vòng Chung kết.

Trong năm 2023, các cấp bộ Đoàn đã tư vấn, hướng nghiệp và việc làm cho 3.138.215 lượt đoàn viên thanh niên tham gia (tăng 215.898 lượt đoàn viên thanh niên so với năm 2022); giới thiệu việc làm cho 1.109.247 lượt đoàn viên, thanh niên tham gia (tăng 513.827 lượt đoàn viên, thanh niên so với năm 2022). Tính đến tháng 12/2023, các cấp bộ Hội thành lập mới 185 câu lạc bộ, có tổng số 1.990 câu lạc bộ với sự tham gia của 35.506 hội viên, thanh niên tham gia.

3.2. Thách thức

Hệ sinh thái khởi nghiệp của Việt Nam còn non trẻ so với thế giới và giáo dục đổi mới sáng tạo trong môi trường giáo dục chưa phát triển tương xứng với vai trò của nó.

Đào tạo và hỗ trợ khởi nghiệp trong trường đại học vẫn là một lĩnh vực mới nên hiện nay ở Việt Nam chưa có chuyên ngành riêng đào tạo khởi nghiệp đổi mới sáng tạo. Chương trình giáo dục đại học chưa bổ sung tích hợp giáo dục khởi nghiệp đổi mới sáng tạo. Giáo dục khởi nghiệp đổi mới sáng tạo dường như chỉ gói gọn trong một vài học phần quản trị kinh doanh và thấy nhiều ở chuyên ngành kinh tế, quản trị là chủ yếu, các chuyên ngành khác không thấy. Thiếu cán bộ, giảng viên kiêm nhiệm công tác hỗ trợ học sinh, sinh viên trong khởi nghiệp đổi mới sáng tạo. Đội ngũ giảng viên về đào tạo và hỗ trợ khởi nghiệp đổi mới sáng tạo còn mỏng và yếu, chưa được đào tạo bài bản, hệ thống.

Việc thúc đẩy đào tạo và giáo dục khởi nghiệp chưa có kế hoạch và thiết kế theo các cấp độ và chuyên ngành. Các cơ chế tài trợ, cơ chế ươm mầm chưa có hiệu quả đào tạo và hỗ trợ khởi nghiệp trong trường đại học. Thiếu kinh phí để hỗ trợ thực hành giáo dục khởi nghiệp đổi mới sáng tạo và thiếu các kênh thông tin cung cấp các nguồn tài liệu tại các trường trung học, đại học hiện nay.

Có ít trung tâm ươm tạo khởi nghiệp sáng tạo được mở ra nhằm nâng cao nhận thức, kiến thức, kỹ năng khởi nghiệp cho sinh viên trong trường đại học như Đại học Kinh tế quốc dân, Đại học Ngoại thương, Đại học Quốc gia Hà Nội, Đại học Bách khoa Hà Nội...

4. Hàm ý chính sách cho Việt Nam

Thứ nhất, Chính phủ nên thiết lập các kế hoạch và chương trình quốc gia đưa đào tạo và hỗ trợ khởi nghiệp tích hợp vào hệ thống giáo dục đại học kể cả trong và ngoài chuyên ngành kinh tế, quản trị kinh doanh. Tích cực hơn nữa trong xây dựng các chuyên đề khởi nghiệp đổi mới sáng tạo và vào chương trình đào tạo theo hướng bắt buộc hoặc tự chọn cho phù hợp với thực tiễn trường trung học, cao đẳng, đại học.

Thứ hai, Chính phủ có thể trực tiếp tài trợ các chương trình, xây dựng chương trình đào tạo và hỗ

trợ khởi nghiệp, đào tạo giảng viên nguồn về giáo dục khởi nghiệp đổi mới sáng tạo trong trường trung học, cao đẳng, đại học. Có chính sách rõ ràng và minh bạch cho các đối tượng tham gia khởi nghiệp đổi mới sáng tạo như giảng viên tham gia hỗ trợ, dự án khởi nghiệp cũng như học sinh, sinh viên khi thực hiện dự án khởi nghiệp. Cần có hành lang pháp lý đầy đủ, đồng bộ giúp thúc đẩy hoạt động khởi nghiệp đổi mới sáng tạo cho thanh niên, học sinh, sinh viên một cách mạnh mẽ.

Thứ ba, Đẩy mạnh hơn nữa quá trình xây dựng và phát triển các đầu mối trung tâm đào tạo khởi nghiệp đổi mới sáng tạo kiểu mẫu trong nước với các chương trình đào tạo chuyên sâu, thiết thực. Các trung tâm đào tạo này có sự liên kết và phối kết hợp với nhau trong quá trình thực hiện.

Thứ tư, Cần học tập và xây dựng cũng như phát triển các vườn ươm khởi nghiệp đổi mới sáng tạo như các nước Singapore, Israel, Malaysia... cấp trường học đến cấp quốc gia phù hợp với đặc điểm của hệ sinh thái khởi nghiệp đổi mới sáng tạo ở Việt Nam.

Thứ năm, Tìm kiếm nguồn tài trợ cho giáo dục khởi nghiệp đổi mới sáng tạo trong trường trung học, cao đẳng, đại học ngoài sự hỗ trợ từ Chính phủ, từ khu vực tư nhân, tổ chức trong và ngoài nước, các dự án khởi nghiệp đổi mới sáng tạo, các quỹ đầu tư.

Thứ sáu, Khen thưởng đúng lúc, kịp thời cho trường trung học, cao đẳng, đại học có những thành tích cao trong công tác đào tạo và hỗ trợ khởi nghiệp đổi mới sáng tạo. Khen thưởng giảng viên trong phát triển công tác đào tạo và hỗ trợ khởi nghiệp ở trường trung học, cao đẳng, đại học và hướng dẫn các dự án khởi nghiệp đổi mới sáng tạo thành công.

Thứ bảy, Cần tích hợp các chương trình giáo dục khởi nghiệp đổi mới sáng tạo lên cổng thông tin khởi nghiệp đổi mới sáng tạo quốc gia. Thông qua cổng này, người học có thể nắm bắt thông tin, học hỏi và tham gia học kiến thức và kỹ năng khởi nghiệp đổi mới sáng tạo./.

Tài liệu tham khảo

Báo Dân tộc và Phát triển (2023), Toàn văn phát biểu của Thủ tướng Phạm Minh Chính tại Lễ khai mạc Ngày hội khởi nghiệp quốc gia của học sinh, sinh viên lần thứ V.

Bộ Giáo dục và Đào tạo (2024), Khai mạc Ngày hội Khởi nghiệp Quốc gia của học sinh, sinh viên lần thứ VI.

Tổ chức Sở hữu Trí tuệ Thế giới (2023), Báo cáo Chỉ số Đổi mới Sáng tạo Toàn cầu Năm 2023.

Trung tâm Nghiên cứu và Phát triển truyền thông KH&CN (2024), Huy động và sử dụng hiệu quả các nguồn lực cho thúc đẩy khởi nghiệp đổi mới sáng tạo.